

Isabel-Clara Simó – Gener de 2012

El meu Paco Candel. Crònica sentimental d'un home irrepetible

M'agradaria ser capaç de fer una crònica sentimental sobre Paco Candel. Aquell homenet, tímid i extremadament penetrant, que reduïa les teves redundàncies retòriques a la senzillesa del sentit comú, forma part per sempre més de la configuració de la "nova" Catalunya després de l'ensulsiada de la guerra incivil, una guerra que ens va tornar a les caveres: la por, la foscor, la gana i la humiliació.

La dictadura va permetre que allaus immigratòries s'instal·lessin a les zones industrialitzades de l'Estat –perquè allò de "los polos de desarrollo" s'ho haurien de pintar a l'oli-. Res no li va importar l'immens dolor de les masses de gent que deixaven sa casa i el seu entorn per instal·lar-se en una terra de la qual no en sabien res i a la qual no aportaven res més que les seves mans buides, el seu cor atribolat i les seves immenses ganes de sobreviure a la catàstrofe econòmica de la dictadura. Tampoc no li va importar un rave que, per als països d'acollida –Euskadi i Catalunya-, això fos un autèntic terrabastall demogràfic i sociològic.

El cas és que van venir, gairebé en massa. I es van instal·lar en xaboles o en habitatges sense els més mínims serveis, com ara llum o aigua, i hom va permetre que hi circulés un mercat de treball paral·lel al de la legalitat.

El que la dictadura no va preveure és que homes i dones intel·ligents i feiners, amb les mans tan buides com els ciutadans de casa nostra que emigraven a Alemanya o a Suïssa, acabarien fent d'aquell país estrany el seu propi país. Van ser homes i dones com Paco Candel que van decidir que aquella era casa seva. La integració no va ser modèlica, sobretot pels patiments dels nou vinguts, però al capdavall va ser un fet, i els "altres catalans" i els que sempre havien estat aquí van acabar confonent-se en una societat més plural. I per tant, més fecunda –com ho cantava l'entrançable Gato Pérez.

El que aquella ominosa dictadura no va preveure tampoc és que no ensorrava Catalunya sinó que la feia més múltiple. Hi penso sovint, quan sento un grapat de fanàtics que continuen esgargamellant-se amb la cançó que la llengua catalana no té drets, perquè "la meitat" de la població és castellanoparlant. Ni en les èpoques de més bàrbara persecució del català, aquests nous catalans no van ser mai enemics de la llengua catalana. Posar, al metro, "Hospital Clínic / Hospital Clínico", per si el primer rètol no s'entén, continua essent un insult a la intel·ligència dels nou vinguts.

Doncs encara avui sento que algú diu que hem de "salvaguardar" el castellà perquè la "meitat" dels habitants de Catalunya són castellanoparlants. Fals: *tots* els catalans són

castellanoparlants, perquè, per llei, és obligatori ser-ho. Ningú no pot triar, ni el que porta el castellà en el seu bagatge genètic ni el que el va haver d'aprendre a la força. El que més m'indigna, però, és que aquests defensors a ultrança del castellà facin servir els immigrants com a argument: quan els "nous catalans" sobreviuen en xaboles, aquests senyorets bilingüistes mai no van moure ni un dit per ells; els utilitzen per "salvaguardar" la seva llengua, i sobretot perquè el català no es normalitzi. No enganyen ningú.

Bé, doncs Paco Candel va escoltar els immigrants del seu entorn i va escoltar els catalans d'arrel. I en va fer una pila de llibres. La crònica de Catalunya que hi aixecava tenia una magnitud que ni el mateix autor s'ho podia imaginar.

Quan el vaig conèixer ell era un home molt famós. El seus llibres es venien com rosquetes i el coneixia tothom. Paco Candel tenia la penetració social d'aquells que diuen la veritat, d'aquells que no fingeixen. Les seves observacions eren de primera mà. Perquè quan va ser molt famós, mai no va renunciar "als seus", i ben fet que feia. Quan el vaig conèixer, doncs, el vaig saludar amb admiració, i la primera pregunta que li vaig fer va ser: "Perquè no escrius en català?". La seva resposta va ser tan clara i rotunda com totes les evidents veritats que escrivia: "Perquè no en sé". Era molt amic del meu home, Xavier Dalfó, que tenia la revista *Canigó*, en la qual Candel hi va col·laborar una pila d'anys; es donava la curiosa circumstància que, quan xerràvem tots tres, ell i el meu home empraven el castellà –la llengua en què s'havien conegut-, i ell i jo el català. Tothom ha viscut situacions semblants, i sap què vull dir.

Altrament, Candel era comunista, en uns anys en què intel·lectuals i obrers, d'aquí i d'arreu d'Europa, ho eren tots, de comunistes. Avui sembla que sigui un pecat –ja s'han encarregat de culpabilitzar-ho a dojo, els *neoon* (¿no trobeu curios que un país que ha viscut una llarguíssima dictadura feixista tingui tan furiosos detractors del comunisme i no tants del feixisme?)-, però aleshores això no estranyava ningú. Ni tan sols coneixíem els cruels excessos de l'estalinisme i les diferències dramàtiques entre el socialisme real i el socialisme teòric. Paco era comunista i va viure com un bon comunista. I va escriure el que veia i va denunciar les ferides que les diferents opressions causen en els més indefensos. Perquè el que a ell li interessava és l'home concret, i la dona concreta, no les grans teories ni les receptes de salvació que uns i altres ens venien a diari. Quan va venir la democràcia, a més, no es va tancar a contemplar el panorama, sinó que es va comprometre políticament, tant en política municipal com en política espanyola, car va ser un dels senadors més votats de l'Estat. Sempre hi va actuar amb dignitat. Sempre va estar a l'altura. I mai dels mais es va deixar atrapar pel *dolce far niente* de la política congressual.

Quan era un autor que venia llibres com rosquetes o quan era senador, els seus amics van continuar essent els mateixos. El seu aclaparador sentit comú romaní intacte. Era ell qui escrivia que és veritat que han de canviar les estructures perquè no hi hagi gent que passi gana, però, afegia, si un home té gana, no pot esperar que canviem les estructures socials: vol un bocata, i el vol ara mateix.

Una vegada ens van amenaçar de mort. Era l'extrema dreta que no podia pair que Franco hagués mort. Hi va haver moltes bombes i molts atemptats. Mai ningú els ha perseguit ni hi ha hagut un sol procés per a aquests actes criminals. Espantats, vam demanar-li que ens protegís, en la seva condició de senador. En efecte, l'endemà mateix érem rebuts pel governador civil de Barcelona, José Maria Belloch. Era a finals dels 70 i que ell fos senador va propiciar que tan solemne autoritat ens rebés de seguida (un dia hauríem de fer una llista, via Internet, de tots aquells a qui va ajudar quan va gaudir de la condició de senador). En sortir, el meu home, ell i jo ens miràvem perplexos: Belloch, molt més astut que nosaltres, havia portat la conversa de manera que semblava que nosaltres, l'esquerra, érem els criminals i no les víctimes. Candel deia: "Que n'és de llest, aquest tio! Mira si som babaus! Si ens ha esbroncat ell a nosaltres!". Tot i això, vam tenir una parella de grisos uns dies a la porta de casa. Un dia els vaig preguntar que què hi feien i van dir

que no ho sabien, que de govern civil havien rebut l'ordre d'anar en aquella adreça. Com ens podien protegir si no sabien ni que estàvem amenaçats?

En una altra ocasió, vam decidir portar-lo a una *boîte* que feia furor a l'Empordà: el *Rachding*, que Dalí havia fet famós. Estava en mig del no res i era fosc i inconfortable, però, ves, estava de moda. Veure Paco Candel moure's en un ambient com aquell era divertit i vam riure plegats de com érem de poc mundans. Hi corrien porros i begudes exòtiques que a Candel li resultaven un pur misteri.

Com a tercera anècdota, referiré una trobada amb ell, que anava acompanyat de Tomàs Salvador –un escriptor expolícia que era un dels seus millors amics: per a Paco no hi havia amistats prohibides ni amistats perilloses-; jo anava amb la meua família. Érem a Ca la Neus (la mítica Ca la Neus dels relats de Josep Pla), de l'Escala. Doncs van voler jugar a dòmino, els dos homes, amb el meu fill Xavier, que tindria set o vuit anys. El nen es va divertir jugant amb grans i després ens deia, astorat: “Ho sabíeu, que a l'1, en dòmino, se li diu “pito”?”

La darrera anècdota que contaré es va produir a Castelldefels, en una llibreria on presentàvem jo un llibre seu i ell un de meu. Ho vam resoldre fent una tertúlia pública. Ell estava molt avesat a aquesta mena de coses i va resultar ameníssim. Governava José María Aznar, amb majoria absoluta, que acabava de declarar, a la televisió, que tenia dades que demostraven que els immigrants eren delinqüents, car a les presons hi tenien un percentatge enorme. Jo vaig manifestar la meua indignació, però Paco va dir: “I tant! Aquest home sembla ximple: si són a la presó no els poden deportar, així doncs cometem petits delictes i s'asseguren l'estada. Ho sap tothom, a la policia. I aquest manso fica la pota i a sobre fa el ridícul”. Els aplaudiments van ser estentoris.

En tinc dotzenes més, d'anècdotes. Però no voldria acabar sense recordar que, ficat en política, va tenir enemics. Sobretot els espanyolistes, que veien els seus arguments “immigratoris” desmuntats per aquell homenet de llengua afilada. Durant una temporada, el van anomenar “el charnego agradecido”. I ell deia: “Doncs mira, sí: sóc xarnego i estic agraït a aquesta terra; què passa, nens?”

Incommensurable Candel.